

Oponentský posudek

Tomáš VELIČKA, *Zeměpanské konfirmační listiny pro česká a slezská města do roku 1420 (V rámci diplomatické produkce panovnických kancelářů).*

Disertační práce, Katedra pomocných věd historických a archivního studia Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze 2014, 403 stran

Disertační práce Tomáše Veličky se zaměřuje na specifický druh panovnických listin, a to konfirmační listiny, které sice představují poměrně rozšířený typ dochovaného listinného pramenného materiálu, ale přesto jim zatím nebyla věnována příliš velká pozornost – zvláště v české, resp. moravské historiografii a pro středověké období, kde (na rozdíl od pozdější doby) je k dispozici v podstatě pouze kniha (a některé další studie) Lenky Martínkové. Velké množství prací ale nevzniklo ani v zahraničí. Těchto skutečností si je autor ovšem vědom a uvádí je v první, úvodní kapitole své práce (s. 11 – 23), kde přináší jak stručné zamyšlení o možnostech a limitech oboru, tj. středověké diplomatiky, tak velmi fundovaný rozbor literatury (zvláště německé) a pramenů (např. s kritikou katalogu slezských listin, s. 20 – 21) a s tím související metodické poznámky. Již souhrnné představení zkoumaných pramenů, nejen těch, které jsou zpřístupněny v četných edicích, ať registových nebo plnohodnotných, ale i originálních archiválií (listin či kopií) především v polských archivech (Wrocław, Opole), přitom budí respekt.

Druhá kapitola (s. 24 – 49) je věnována samotnému předmětu zkoumání, tzn. konfirmačním listinám, a přibližuje jejich charakteristiku, příslušné konfirmační řízení i druhy konfirmací. Hned v úvodu také autor přináší jasné vymezení své práce z hlediska tematického (konfirmace), geografického (Čechy, včetně Chebu, Pirny a Kladska, ale kromě Žitavy, a Slezsko kromě Opavy), chronologického (do roku 1419/20) i věcného (zeměpanská města – tj. královská v Čechách a knížecí ve Slezsku, nebo ta, která tam byla pod přímou vládou českého krále), přičemž toto vymezení velmi pečlivě zdůvodňuje a je si vědom existujících limitů. Velmi detailně je zpracován také průběh konfirmačního řízení a jeho důvody, zde bych snad ještě dala k úvaze, zda by nebylo možno využít některé dobové právní příručky, i když použitá Mohnhauptova práce je pro dané účely jistě dostačující. Cenné je rovněž přiblížení různých druhů konfirmací – především insertních a bezinsertních, ale i polokonfirmací (tedy potvrzení listin spojených s udělením nových práv) a kvasikonfirmací (tedy zdánlivých udělení práv, ale ve skutečnosti potvrzení již udělených). Autor obeznamuje i s některými spornými případy a tzv. konsensními listinami (jimiž vydavatel nepotvrzoval právní akt, ale dával k němu souhlas) a listinami observačními (jimiž vydavatel nepotvrzoval platnost práv nebo listin, ale sliboval jejich dodržování), obvyklejšími ve Slezsku, přičemž podrobně líčí situace, za jakých byly vydávány.

Následují dvě rozsáhlé, zhruba stopadesátistránkové kapitoly, které se zaměřují nejprve na česká (s. 50 – 227), poté slezská (s. 228 – 374) města, resp. listiny a konfirmační písemnosti jim určené. Struktura obou kapitol je podobná, stejně jako jejich záběr: autor se nespokojil jen se zkoumáním vlastních konfirmačních listin, ale podává přehled panovnických listin pro města obecně – v případě českých měst podle období vlády jednotlivých panovníků do roku 1419 (tj. nejprve do roku 1310, poté v letech 1310 – 1346, 1346 – 1378 a 1378 – 1419, s. 51 – 71), v případě slezských měst rovněž podle vydavatelů, byť již početnějších

(s. 228, resp. 236 – 264), a vzhledem k dochování materiálu jen do roku 1360. Sleduje přitom i počty listin v různých dílčích, zpravidla pětiletých obdobích (mírně odlišně u Václava IV.), jejich obsahové zaměření (rozdělené do osmi skupin) a pořadí jednotlivých příjemců podle počtu udělených listin. Za cenné je přitom možno označit přihlížení k obecnému vývoji nebo provedené srovnání vlády Jana Lucemburského a Karla IV. ve Slezsku. Významná pozornost je věnována jazykové stránce panovnických, resp. zeměpanských písemností, nejprve v souhrnu, poté pro jednotlivá města, v pořadí podle počtu obdržených panovnických písemností (s. 71 – 97, resp. 99, a 264 – 285, resp. 287).

Jádro obou kapitol i celé práce ovšem představuje detailní rozbor samotných konfirmačních listin, v rámci něhož autor nejprve představuje jejich počty v jednotlivých obdobích i v jejich částech, pro jednotlivá města i v poměru k celkovému množství panovnických písemností jim určených (s. 99 – 110 a 287 – 304). Poté již provádí detailní diplomatickou analýzu listin dochovaných v úplnosti a sleduje jejich formulář, tj. jednotlivé části (pro slezské listiny vzhledem k menšímu počtu listin zachovaných v plnotextovém znění stručněji, jinak pro česká města opět nejprve v souhrnu, poté pro jednotlivé vydavatele a z hlediska příjemců). Zvláštní pozornost je přitom věnována arengám (zejména pro české prostředí, s. 122 – 143, pro Slezsko s. 306 – 310), jejich výskytu a jeho proměnám v průběhu času, souvislosti s jazykem a obsahem listiny, umístění v textu, délce i typům, kdy je autor rozděluje do tří skupin (na majestátní, s náboženskou tematikou a ostatní), zajímá se i o jejich opakování a přebírání či o souvislosti s arengami cizích vydavatelů, konkrétně římských králů, nebo o užívání formulářových sbírek. Zajímavé je zde zjištění o postupném mizení areng (podobně jako invocací) a používání kratších areng v slezském prostředí. Detailně jsou dále analyzovány druhy konfirmací, vztah k panovnickému itineráři, jazyk (kde dlouho převažovala latina, němčina se více objevuje až od sedmdesátých let 14. stol., resp. po roce 1378) a zejména samotné konfirmační listiny podle příjemců (s. 155 – 202 pro česká, s. 332 – 369 pro slezská města); i zde je prováděno zařazení do dobového kontextu a také sledovány rozdíly mezi jednotlivými městy ohledně zájmu o potvrzování listin (např. mezi Vratislaví a Svídnicí). U konfirmačních listin pro česká města je připojena také zmínka o jejich relátorech (s. 148 – 151) a velmi záslužně osvětlena potvrzovací, ale zejména ojedinělá odvolávací praxe na počátku vlády Lucemburků v Čechách, kdy došlo k odvolání písemností Jindřicha Korutanského, jemuž dosavadní historiografie věnovala minimum pozornosti (s. 203 – 223); autor přitom analyzuje konkrétní případy a přihlíží i k zahraničním paralelám a dospívá k závěru, že Jindřich Korutanský je jediným panovníkem, jehož listiny nebyly konfirmovány. Pro Slezsko je připojena informace o třech falzech (s. 318 – 320).

Všechny uváděné informace jsou velmi pečlivě doloženy odkazy na prameny i relevantní literaturu, velmi často zahraniční (dostí výmluvný je celkový počet 2318 poznámek pod čarou). Na závěr dílčích částí textu, věnovaných panovnickým a poté konfirmačním listinám, jak pro Čechy, tak pro Slezsko, vždy následuje stručné dílčí shrnutí (s. 97 – 99, 223 – 226, 285 – 287, 369 – 373), které usnadňuje orientaci v sumě podaných informací a prozrazuje autorovu bezpečnou orientaci v tématu. Velmi názorné jsou četné grafy, jimiž autor svůj výklad doplňuje, i když k nim bych vyslovila připomínku, že nejsou vždy jednoznačně zřejmé příslušné počty, které graf zachycuje. Také by bylo vhodnější číslovat všechny grafy průběžně, nikoli v rámci každé kapitoly samostatně (zvláště, když jsou jejich

názvy velmi podobné), a připojit jejich celkový seznam, což by značně usnadňovalo i jejich vyhledávání.

Završení celé práce představuje závěr (s. 374 – 380), v němž autor přináší shrnutí nejdůležitějších výsledků, k nimž dospěl, kromě toho provádí i srovnání s moravskou situací a nastiňuje možnosti dalšího zkoumání; není cílem tohoto posudku provádět rekapitulaci výsledků, i vzhledem k rozsahu a původnosti práce a pečlivosti i názornosti zpracování však nenalézám důvod k pochybnostem.

V práci samozřejmě nechybí seznam nevydaných i vydaných pramenů (jen edic je uvedeno přes šedesát) a početné literatury (s. 381 – 403), kde autor z neznámých důvodů použil menší velikost písma, takže při použití standardního typu by byl tento seznam ještě obsáhlejší. Seznam zkratk je sice nezvykle, ale poměrně užitečně uveden již na začátku (s. 8 – 10), absenci seznamu všech čtených připojených grafů (které jsem ani nepočítala) jsem již zmínila.

V tak rozsáhlé práci se samozřejmě lze stěžít vyvarovat některých chyb, které však v tomto případě rozhodně nepřesahují únosnou míru, ať už jde o některé občasné překlepy nebo výpadky (např. s. 44: „Zavádějícím způsobem nás o jeho [?] informuje *Katalog*“; s. 111: „náslovní[m] zájmenem“; s. 113: „přecijen“; s. 122: „pro česká královská [města] let 1310-1419“; s. 141: „vliv formulářového kusy“; s. 227: „na příslušném [místě] neubráním“), nebo i chyby gramatické (s. 33: „opis Zikmundovi listiny“; s. 38: „pokusil jsem se o ní“; s. 379: „králové vydávaly“), případně v interpunkci. Ojedinelá jsou také vybočení z vazby (s. 110, pozn. 551: „se zabývá ... s dvěma kategoriemi příjemců“; s. 238: „po propuštění [ze zajetí] marně vyrovnával s jejími neblahými důsledky“) nebo použití hovorových výrazů (s. 48: „zaškatulkovat“). Poněkud rušivě také působí rozdělení jména a řadové číslovky na konci řádky (např. s. 29) nebo časté nadpisy (kapitol, tabulek) na konci stránky. Rovněž opakování jmen autorů v citacích jejich prací za sebou by bylo možné nahradit obvykle používanými výrazy „Týž“ či „Táž“ (např. v pozn. 6, 23, 24, 261, 607, 754 – 755), i když podobných případů se nenachází mnoho (příp. jsou řešeny nejednotně). Od strany 98 také nesouhlasí odkazy na začátky kapitol podle Obsahu.

To už jsou však ryze formální připomínky, které nemohou nic změnit na celkovém vyznění práce. Disertační práce Tomáše Veličky se vyznačuje velmi detailním a pečlivým zpracováním, má velmi přehlednou, jasnou a detailně propracovanou logickou strukturu, ocenit bych chtěla i jasné „vedení“ čtenáře, které usnadňuje četbu rozsáhlé a ne vždy jednoduché materie a prozrazuje i bezpečnou orientaci v tématu i textu a promyšlenou koncepci (autor přesně ví, o čem ještě chce a bude psát). Mezi další přednosti práce patří velmi bohatá pramenná základna, využívající jak edičně (příp. i digitálně) zpřístupněného materiálu, tak originálů, zejm. v Polsku, detailní znalost a kritické využití bohaté zahraniční literatury, včetně nejnovější, důkladná znalost pramenů a v neposlední řadě i v tomto případě naprosto nezbytné jazykové znalosti a orientace v diplomatické problematice. Díky svému záběru a zpracování představuje práce T. Veličky dle mého soudu nepominutelný příspěvek k problematice konfirmačních listin, který nejen navazuje na dosavadní zkoumání dobově srovnatelného moravského materiálu (L. Martínková) a potvrzuje je (s. 27, pozn. 98, s. 37, pozn. 169, s. 111, pozn. 552, s. 146, s. 148), nebo je srovnává a doplňuje (s. 28, 111 – 114, 116, 147, 149, 152, 155) či s ním některých, byť ojedinelých případech i polemizuje (např. s. 38, pozn. 170, s. 108), ale zejména je výrazně rozšiřuje. A jestliže autor v úvodu připomíná

názory, které se objevily v šedesátých letech 20. století, že se „diplomatika ocitla v krizi a vyčerpala se nejen materiálově, ale i metodicky“ (s. 11), troufnu si tvrdit, že i jeho práce pomáhá tyto názory vyvrátit.

Na závěr tak nezbývá než konstatovat, že předkládaná disertace Tomáše Veličky dle mého soudu rozhodně vyhovuje požadavkům kladeným na tento typ kvalifikační práce, a proto ji **doporučuji** k obhajobě jako podklad pro udělení titulu Ph.D.

Ve Wolfenbüttelu dne 31. srpna 2014

Doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.
Ústav archivnictví a pomocných věd historických
Filosofické fakulty Jihočeské university
v Českých Budějovicích